

Орищин Т.М.

кандидат економічних наук,
доцент, доцент кафедри фінансів,
Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу

Oryshchyn Tetiana

Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ОПТИМІЗАЦІЇ ОПОДАТКУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВ

Оптимізувати податкові платежі дає змогу ефективно організована система податкового планування. Узгодженість діяльності та оптимізація цієї системи у напрямі мінімізації податків законним шляхом знижують фінансові витрати та зміцнюють фінансовий стан підприємства загалом. Податкове планування, що передбачає практичне застосування схем оптимізації, які дають змогу знизити податкове навантаження, є основним інструментом економіко-організаційного механізму оподаткування підприємств, сутністю якого є визнання права платників податків на застосування всіх законодавчо допустимих важелів та методів. Процеси створення та впровадження схеми оптимізації оподаткування складаються з декількох етапів і ґрунтуються на принципах адекватності витрат, юридичної відповідальності, конфіденційності, підконтрольності, допустимого поєднання форми й змісту, нейтралітету, диверсифікації, автономності.

Ключові слова: податкові платежі, оптимізація оподаткування, податкове планування, податкові пільги, схеми, інструменти.

Постановка проблеми. Формування та впровадження оптимальних підходів до оптимізації оподаткування підприємств в умовах посилення податкового тиску й недосконалості податкового законодавства передбачають використання ними можливих законних способів для мінімізації розмірів сплачуваних податків і протистояння фінансовим проблемам.

У цьому контексті головною ланкою процесу управління фінансами підприємства на вимогу податкового законодавства є податкове планування, яке передбачає застосування різних податкових режимів, способів обчислення податкової бази тощо у правовій площині. Податкове планування також обумовлене зацікавленістю держави в наданні пільг для стимулювання різних галузей виробництва, певних категорій суб'єктів господарювання та соціально-економічного розвитку. Кожен платник податків має право застосовувати всі законодавчо допустимі важелі та прийоми, враховуючи недоліки законодавства для максимального скорочення своїх податкових зобов'язань.

Оптимізація оподаткування на вітчизняних підприємствах вимагає неухильного дотримання принципів законності проведення операцій, обачності щодо недоліків у законодавстві, послідовності у застосуванні інструментів податкового планування, поміркованості в отриманні вигоди та ефективності витрат на податкову оптимізацію.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В центрі уваги фінансової науки завжди перебували про-

блеми оподаткування, яким присвячені праці провідних зарубіжних і вітчизняних науковців. Серед закордонних фахових джерел необхідно виокремити наукові праці Е. Аткинсона, Ю. Бріггема, С. Джонсона, А. Маршалла, Р. Масгрейва, М. Міллера, Дж. Мілля, Ф. Модільяні, Р. Ріхтера, П. Самуельсона, Дж. Стігліца, Е. Фуруботна, Р. Холла. Серед вітчизняних учених і фахівців пострадянського простору дослідження у сфері оподаткування проводили В. Андрущенко, І. Білоус, І. Бланк, В. Вишневецький, А. Єлісеєв, Т. Єфименко, А. Загородній, Ю. Іванов, О. Короткевич, В. Мельник, Т. Меркулова, М. Романовський, А. Соколовська, О. Тимченко. Для поглиблення теоретичних напрацювань розглянемо особливості використання податкового планування на підприємствах у контексті оптимізації їх оподаткування.

Формулювання цілей статті. Метою статті є дослідження теоретичних засад оптимізації оподаткування підприємств, визначення сутності податкового планування як законного способу оптимізації податкового навантаження підприємства, обґрунтування застосування схеми оптимізації оподаткування й основних принципів доцільності та ефективності її застосування.

Виклад основного матеріалу. Процес оптимізації оподаткування передбачає застосування платниками податків усіх чинних податкових інструментів та інших законних способів зменшення обсягів податкових відрахувань. Платник податків вибирає найдосконаліші

з них для розрахунку оптимального обсягу податків у визначених різними чинниками умовах господарювання. Серед основних інструментів та способів оптимізації податкового навантаження розглядаються такі, як вибір податкового режиму, організаційно-правової форми діяльності, виду та умов цивільно-правових договорів, використання прогалів у законодавстві, застосування податкових пільг, обґрунтованої облікової політики, перегляд термінів сплати податків, використання офшорних зон, формування статутного капіталу. Головним напрямом податкової політики підприємства в ринкових умовах є пошук оптимальних управлінських рішень, спрямованих на мінімізацію зобов'язань щодо обов'язкових платежів у законодавчому полі. На думку автора [1], такі кроки платника податку дають змогу уникнути несприятливих наслідків для нього, таких як донарахування сум податкових платежів, накладення фінансових санкцій та нарахування пені. Отже, платник податків оптимізує податкове навантаження шляхом використання законодавчо визнаних і загальноприйнятих способів зменшення суми податкових платежів на основі застосування всіх можливостей і переваг податкового планування.

Податкове законодавство визначає податкове планування як необхідну та обов'язкову ланку управління фінансами підприємства, яка передбачає застосування тих чи інших податкових режимів для різних ситуацій, допускає різні способи обчислення податкової бази й пропонує платникам податків податкові пільги за умови їх діяльності у правовій площині. Податкове планування також обумовлене зацікавленістю держави в наданні податкових пільг для стимулювання тієї чи іншої сфери виробництва, певної категорії платників податків та соціально-економічного розвитку загалом. Воно є законним способом оптимізації податків, сутність якого полягає у тому, що за кожним платником податків визнається право застосовувати всі законодавчо допустимі важелі та прийоми з огляду на недоліки законодавства для максимального скорочення своїх податкових зобов'язань [2].

Головним завданням податкового планування в контексті оптимізації оподаткування є організація системи фінансового управління, внаслідок якої досягається максимальний фінансовий результат за мінімальних витрат. Необхідно зазначити, що інколи оптимізацію вважають податковою мінімізацією, яка проводиться лише для максимального законного зниження податків. Однак оптимізація оподаткування – це масштабніше й ширше завдання фінансового управління підприємства, ніж мінімізація податків. Її інструментами є відстрочення термінів оплати нарахованих сум податків, зменшення обсягів сплачуваних до бюджету коштів та коштів централізованих позабюджетних фондів тощо. Всі вони, на думку автора [3], вигідні з точки зору управління фінансами підприємства, адже економляться обігові кошти, збільшується прибуток, що розширює фінансові можливості підприємства у забезпеченні ефективної виробничо-господарської діяльності тощо.

Податкова оптимізація на вітчизняних підприємствах вимагає неухильного дотримання принципів, серед яких слід назвати принципи законності проведення операцій; обачності у використанні недоліків у законодавстві; послідовності у виборі інструментів податкового планування; поміркованості в отриманні максимальної вигоди та ефективності витрат щодо податкової оптимізації.

Максимальна ефективність результатів оптимізації оподаткування досягається за умови злагодженої роботи юридичного та фінансового підрозділів підприємства. Податкові юристи розробляють схему оптимізації оподаткування та адаптують її до вимог податкового законодавства. Фінансові менеджери забезпечують поетапне впровадження схеми у чинну систему господарських процесів підприємства, здійснюють організаційну перебудову та реінжиніринг. Системний підхід розширює можливості прийняття ефективних управлінських рішень і створює умови реалізації ексклюзивних проєктів для різних підприємств. Ефективність сучасних методів оптимізації оподаткування є недостатньо високою порівняно з методами агресивної оптимізації з огляду на те, що, наприклад, непрямі податки складно оптимізувати без виходу за межі правового поля. Незаперечними перевагами сучасних методів оптимізації оподаткування є їх законність і поєднання особливостей різних податкових режимів, зокрема спрощеної системи оподаткування й загального режиму оподаткування.

Сучасні підходи до оптимізації оподаткування потребують комплексного дослідження та поєднання всіх економічних, організаційних, правових та управлінських аспектів функціонування системи оподаткування, важливою складовою частиною яких є оцінювання умов, за яких встановлюються податкові зобов'язання підприємства, методичних підходів до нарахування податкових платежів та чинної системи господарських взаємовідносин підприємства [4].

Створення й впровадження схеми оптимізації оподаткування є важливими складовими частинами податкової оптимізації та формують комплекс послідовних кроків із:

- забезпечення необхідного переліку та якості первинних документів, перевірки бухгалтерського й податкового обліку, бази договорів, усунення виявлених помилок для запобігання можливим штрафам під час виїзних податкових перевірок;

- розроблення схеми оптимізації податкового навантаження, а саме певного порядку взаємовідносин між суб'єктами господарювання, спрямованих на оптимізацію бюджетних платежів на вимогу законодавства;

- оновлення системи укладання договорів, формування внутрішніх організаційних документів підприємства, системи внутрішнього аудиту, розроблення сучасних форм взаємин на основі договорів з контрагентами та іншими учасниками господарських відносин, коригування облікової політики;

– застосування необхідних інструментів забезпечення рівномірності та законності нарахування обсягів сплачених податків, захисту інтересів підприємства у податкових та контролюючих органах і підтримки функціонування схеми оптимізації оподаткування.

Оптимізаційні схеми нарахування податкових платежів є достатньо індивідуалізованими, але однаково оцінюються щодо відповідності основним принципам та умовам, які дають змогу робити висновок про доцільність та ефективність їх використання [5].

1) Адекватність витрат. Витрати на впровадження схеми не повинні перевищувати обсяги зменшення податків.

2) Юридична відповідальність. Недопустимість побудови схеми оптимізації, заснованої на колізіях або прогалинах у нормативних актах.

3) Конфіденційність. Інформація про фактичне призначення й наслідки трансакцій має максимально обмежуватися в доступі.

4) Підконтрольність. Результативність послідовних кроків із забезпечення функціонування оптимізаційної схеми залежить від якості контролю та наявних важелів впливу на всіх виконавців на кожному етапі.

5) Допустиме поєднання форми та змісту. Захист від недобросовісних учасників процесу і можливих підозр з боку перевіряльників забезпечується синхронізацією юридичних і фактичних дій.

6) Нейтралітет. Податкові платежі необхідно оптимізувати за рахунок власних податкових платежів, а не шляхом збільшення відрахувань незалежних контрагентів.

7) Диверсифікація. Оптимізація бюджетних відрахувань є чутливою до впливу різноманітних зовнішніх

і внутрішніх чинників, які мають негативний вплив (постійні зміни в законодавстві, прорахунки у первинних планах, форс-мажорні обставини).

8) Автономність. Оптимізація оподаткування має бути незалежною від зовнішніх учасників.

Висновки. Отже, податкова оптимізація, формуючи зміст податкового планування, передбачає комплекс організаційних заходів у правовій площині, пов'язаних з часовими, просторовими та організаційними аспектами, створенням та функціонуванням ефективних оптимізаційних схем та досконалих взаємовідносин для збільшення обсягу обігових коштів підприємства за рахунок зменшення податкових платежів та запобігання штрафним санкціям за порушення законодавства. Цього можна досягнути шляхом поєднання правильності нарахування й своєчасності сплати податків.

Результативність оптимізації оподаткування досягається шляхом злагодженості в роботі відповідних підрозділів підприємства, одні з яких розробляють схему оптимізації оподаткування та налаштовують її відповідно до податкового законодавства, а інші забезпечують поетапне впровадження схеми. Розширення можливостей прийняття ефективних управлінських рішень за рахунок використання такого комплексного підходу створює умови для реалізації ексклюзивних проектів для різних підприємств. Ефективність сучасних методів оптимізації оподаткування є недостатньо високою з огляду на те, що вони дають змогу оптимізувати нарахування та сплату податків без виходу за межі правового поля. Однак законність і можливість поєднання особливостей різних податкових режимів є незаперечними перевагами сучасних методів оптимізації оподаткування.

Список літератури:

1. Оришин Т. Оптимізація податкового навантаження підприємства: теоретичний та методичний аспекти. *Економіка та держава*. 2019. № 4. С. 58–62.
2. Атаманенко І. Особливості організації податкового планування на підприємстві. *Економічний аналіз*. 2010. № 6. С. 32–35.
3. Хоронжий А. Податкове регулювання діяльності вітчизняних підприємств при становленні ринкових відносин. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2010. № 20 (2). С. 104–109.
4. Новосельська Л. Методи оцінювання рівня податкового навантаження на підприємствах. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2013. № 23 (10). С. 239–244.
5. Бідник Р. Напрями оптимізації податкового навантаження в Україні. URL: <http://libfor.com/index.php?newsid=2283> (дата звернення: 03.02.2020).

References:

1. Orishchin T. (2019) Optimizatsiya podatkovogo navantazhennya pidpriemstva: teoretichnyi ta metodichnyi aspekti [Optimization of the tax burden of the enterprise: theoretical and methodical aspects]. *Ekonomika ta derzhava*, no. 4, pp. 58–62.
2. Atamanenko I. (2010) Osoblivosti organizatsij podatkovogo planuvannya na pidpriemstvi [Features of organization of the tax planning on enterprise]. *Ekonomichnyi analiz*, no. 6, pp. 32–35.
3. Khoronzhii A. (2010) Podatkove reguluvannya diyalnosti vitchiznyanikh pidpriemstv pri stanovlenni rinkovikh vidnosin [The tax adjusting of activity of domestic enterprises in the conditions of becoming of market relations]. *Naukoviy visnik NLTU Ukraini*, no. 20 (2), pp. 104–109.
4. Novoselska L. (2013) Metodi otsinyuvannya rivnya podatkovogo navantazhennya na pidpriemstva [Assessment methods level of tax burden enterprises]. *Naukoviy visnik NLTU Ukraini*, no. 23 (10), pp. 239–244.
5. Bidnik R. Napryami optimizatsij podatkovogo navantazhennya v Ukraini [Directions for optimizing the tax burden in Ukraine]. Available at: <http://libfor.com/index.php?newsid=2283> (accessed: 03.02.2020).

СОВРЕМЕННЫЕ ПОДХОДЫ К ОПТИМИЗАЦИИ НАЛОГООБЛОЖЕНИЯ ПРЕДПРИЯТИЙ

Оптимизировать налоговые платежи позволяет эффективно организованная система налогового планирования. Согласованность деятельности и оптимизация этой системы в направлении минимизации налогов законным путем уменьшают финансовые затраты и укрепляют финансовое состояние предприятия в целом. Налоговое планирование, предвидящее практическое использование схем оптимизации, которые позволяют снизить налоговую нагрузку, является основным инструментом экономико-организационного механизма налогообложения предприятий, сущностью которого является признание права налогоплательщиков на использование всех законодательно допустимых рычагов и методов. Процессы создания и внедрения схемы оптимизации налогообложения состоят из нескольких этапов и основываются на принципах адекватности затрат, юридической ответственности, конфиденциальности, подконтрольности, допустимого объединения формы и содержания, нейтралитета, диверсификации, автономности.

Ключевые слова: налоговые платежи, оптимизация налогообложения, налоговое планирование, налоговые льготы, схемы, инструменты.

MODERN APPROACHES TO THE OPTIMIZATION OF CORPORATE TAXATION

Optimized tax payments are the result of effectively organized tax system. Coherence of activities and optimization of this system in the direction of minimizing taxes legally reduces expenses and strengthens financial condition of the enterprise/business. Tax planning is the main instrument of economic and organizational enterprise's tax system. A business unit is analyzing external tax environment, forecast the external tax conditions and benefits, the amount of tax deductions for direct and indirect taxes. Then a tax strategy is formed and deployed. In today's conditions, the most advanced policy of moderating tax rates is an outright strategy of moderate tax rates reduction and abolition of economically unjustified benefits, which will ensure gradual leveling of the tax burden across the national economy and contribute to improving the economic activity of enterprises. Tax planning involves the practical application of schemes that help reduce the tax burden using statutory benefits and tax deduction techniques. Tax burden optimization is a set of organizational measures within the framework of the current legislation related to the definition of temporal, spatial and organizational aspects of activity, creation and application of the most effective schemes and contractual relationships. Tax optimization at domestic enterprises requires strict adherence to the following principles: legality of transactions; caution in using the shortcomings of the legislation; consistency in the choice of tax planning tools; moderation in the choice of tax planning tools; moderation in obtaining the maximum benefit and cost-effectiveness of tax optimization. The process of creating and implementing of the tax optimization scheme consists of several stages and is based on the principles of: adequacy of costs, legal responsibility, confidentiality, and controllability, permissible combination of form and content, neutrality, diversification, autonomy. The main ways to optimize the tax burden are the application of tax benefits, the choice of business activity form, the correct formation of accounting policies, the use of offshore, the use of preferential enterprises, changing the terms of payment of taxes, the correct contracts terms and conditions, etc.

Key words: tax payments, tax optimization, tax planning, tax benefits, schemes, tools.